

ACC. N:R M. 8129:1-26,

Landskap: *Skåne*

Härad: *Diverse*

Socken: *"*

Uppteckningsår: *1942*

Upptecknat av: *Aug. L. Nordgren*

Adress: *Höjersöd, Löbersöd*

Berättat av:

Född år *1882* i

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

*Om tobak, dess odling, behandling
och användning.*

L. u. F. 27.

Landskap: Skåne Upptecknat av: Aug. L. Nordgren
 Härad: Kroa Åbo, Ansjö, Frusta Adress: Högsröd Löberöd
 Socken: Färingsjöla Hallaröd, Rörum^{Högsröd} Berättat av: _____
 Uppteckningsår: 1942 Född år 1882 i _____

Härmed sändes 25-blad uppteckningar
 Om Tobak, Dess Odling, Behandling och Använd-
 ning. Uppteckningarna rör sig från
 socknarna Färingsjöla, Rörum, Hallaröd,
 Kroa Rörum och Högsröd, och behandlar
 vad jag har mig bekant härmed inom
 nämnda socknar, från min tidiga barn-
 dom i min Morföräldrahem i Långhult i Halla-
 röds socken, samt vad jag sedan under årens
 lopp sett och hört berättas inom respektive
 socknar intill närvarande tid.

L. u. F. 27.

Wen här redogöra, och antala vad jag har
sinig bekant om tobaksodling, inman respektive
socknar Färingtofta, Hallaröd, Korva Börum
och Högseröds socken. Börjar först med Färing-
tofta Sken, enligt vad jag hört berättas om två
äldre personer i Rönneröds by, näml. Joh. Torstensson
och Gustav Svensson år 1899 då jag besökte i en
nämnda by, den först nämnde var då omkring 55 år den
andre omkring 75 år, enligt vad Joh. Torstensson be-
rättade odlade han och sin hustru Torstensson Tobak
i en husbehov, vilket även Gustav Svensson hade
liten Tobaksodling för eget bruk, några större
odlingar för avsalu till Fabriker försåsom gj
i nämnda socknar, utom Högseröd der odling
för avsalu till fabrik försåsom omkring 1900-20 och
odlades då i Sönderby by av en ställars hustru
och Hvarnägare Bengtsson förstås. Sedan
nämnda Hvarnägare slutat och flyttad från Östen
omkring 1920

Att odlingen traddes skada efter följande
gräda, var en rätt vanlig åsikt, isynnerhet om
potatis sattes, dessa blev starka, eller gick en
stark smak som påminde om Tabak, derför
ansågs det bäst att så såd efter Tabaks skörd
Här i Högsröds socken bedrös odlingen av ommäm-
de Hvarnågård som hade en mindre färdbruk
som hörde till Hvarnå, något särskilt skydd
för planteringen gäse skan ej.

- 3 Fröet till odlingen kom direkt från Fabriken
som såddes i drivbänk, när lämplig väder-
lek och nattprosten var förbi planterades plan-
terna ut på fri land i rader med en avstånd
på ca 60 cm. Jorden var förut gödslad och
beredd som till sådd av såd, när sedan
plantorna var ordentligt rotade och börja-
de sjuta de första bladen började hackning
mellan raderna och plantorna, när då värt

lyksten var kammit riktigt i gång började
kupning av desamma, denna förvägick i flera
gångar, med kupning av jord intill plan-
terna med en handhaska med långt skaft.
Och kallades för att kyra Tobak.

Plantorna toppades, flera gånger några Jun-
skott var inte gärna satta, utan kneps av
så snart någon sådan kom fram, helst
skulle endast vackra rena, breda blad växa
fram, vid större odling togs vara på angan-
ringsblad dessa behandlades för sig sjelf och
sattes till snus, och till Tobaks tillverkning.
6 Ja vi minnas från den tid odlingen pågick i
Skebark att bärgningen av Tobak förvägick i
Augusti och i början av September, eller när
den var fullväxt vilket berodde mycket
på väderleksförhållandena under de olika
åren, den gick under alla förhållanden ej

Släute under någon måttig frost för då blev skörden
förstörd. Vid skörden hängdes bladen på rätta
länga klarna käftar i bland skars en skära i
bladet var i käftan trädde igenom, på denna
platsen följande gick torkningen på vinden och
uti ett låg och der särskilda anordningar
här för blev gjorda. Här bladen torkat i
dessa slätt och fint ovanpå varandra i högar
man släkte då något lite varmt vatten på
bladen för att dessa skulle komma i svettning
då lades någon passande bräda därpå, med
en lampa ligg tyngd, så kallat press ovanpå
bladen, när dessa tobaksblad började kom
ma i svettning, fodrade dessa daglig till
syn och uppställning allteftersom de fick
den rätta bruna färgen sorterades dessa i -
från för att torkas innan de blev färdiga
för leverans. Jag höide antals att bladen kunde

Även levereras enbart Turkade så kallad första
gång, men genom att låta dem genomgå andra
processen steg Tobaksbladen till den dubbla
värdet. Under förra Kristiden eller närmare best
1916 köpte jag för eget bruk en 100 st Tobaksplan-
ter av dottern i Sebbarp. Dessa planterade jag
i min trädgård, och fick så stor skörd så jag
av dessa planter hade Tobak för eget bruk i
mer än en års tid, till att börja med var den
så stark av Nikotin så den var nära nog omöj-
lig att använda, men sen blev jag tillrädd av
en äldre person att jag skulle först lägga de
bruna bladen i varmt vatten några tim-
mar, låta dem ligga der för att Nikotinet
skulle dragas ur församla, och Tobaken bli
mildare. Detta lyckades riktigt bra, bladen
Turkades efter behandlingen, skars fin med en
vass kniv, det blev en prima rök Tobak sedan

- 8 Den Tabak som i äldre tid odlades av privatförbrukare bereddades i Hjemmet.
- 9 Det äldsta och mest kända Tobaksfabrik i smunånda Sacku ar Var Ystads Tobaksfabrik med det välkända märket på kardusen Örtigt och Gott. Så hade vi även Tabak från Karlshamn. Den jag inte minns mig köpte jag en krus för omkring 44 år sedan som hade märket Björnen. Ballung Tobak har också existerat i många år. Jag har för mig att det är över 40 år sen jag såg den första gången. Jag minns en episod för omkring år 1908, det hände sig i Hörsöröds Handelsaffär, som då innehades av en Handlande C. M. Borg. att en person kom in och frågade efter Cigaretter. Handlanden sade då, de är ätte udd mig, röga Cigaretter, du för svarar de raint. nå ska du röga udd: som du masser bra an. Ta då Heller, Ballungen. Tyvär är det nog en svår uppgift att skapa

- en Tobaks kabus med den gamla firmanstämpeln på.
- 10 Den Tobak som vanligtvis förskam var ju den
vanliga rök Tobaken som köptes i affärerna, samt
tugg Tobak kugler och pipan.
- 13 När snusberedning i hemmen har jag ej hört
någon av de gamla berättat derom, det var
inte många i äldre tid i heller i dessa orter som
sysselsatte sig med Tobaks odling för privat
bruk i heller.
- 14 När bruket av Cigarer i dessa orter gör nog
till omkring 1890 talet, den gamla hedervärda Lång
pipan var ännu närliggande särskilt fint att röka
ännu, i många hem hängde ett par sådana
ännu i det finaste rummet fönstugan eller
salen, dessa kom endast till användning vid
gillfestfällen eller under någon kort tid då
särskild höfver skulle beredas någon av gäster
na som brukade att röka. Att röka Cigar

Ansågs till en början med intet att passa Bänder
och Ark etare eller Tarpare. Cigarer var endast för
Häpsta folk, som var en benämning för alla de som
intet var Bänder Tarpare eller Arbetare. Det ansågs helt
enkelt att många som en skam eller självant
att röka en Cigar strax i början när den kom
ut i handeln, jag vet att för antalet, det hände
mycket ofta att Handlanden bjöd på sina kunder
som många av dem till en början ej vågade
att röka utan i bland satte sig i bland gäntse
den hem för att i smyg röka den i hemmet.
Cigarerna var visserligen ej så dyra, när jag
år 1897-98 fannas i Lunnarp i Färingslän Sacken
kunde man i Handelsaffären i Färsöed och
Färingslän köpa Cigarer för 5 öre st, samt
riktigt fina goda Cigarer märke el Glob
för 3 kr för 50 st, en kardus tobak 25 öre

15 De rökpipor som användes allmänna i Hemmen var de så kallade Långpiporna med ett rökhuud och en så kallad pipehas av porslin. Jag har ännu ett sådant gammalt porslins huud och has i min ego, i denna has satt ett långt träskäft med ett barrat hål i mitten vilken varit rökens passage, upptill i detta så kallade skäft var fästad en ^{vän}anspunnen slang med munstycke av Horn. Ibland var piporna av sådan längd att den som rökte med de (rökte) ej själv till att tända på denna vid rökningen, men rökningen var ej heller så skadlig då röken ej blev varm vid rökningen. Så var här den lilla smuggan, som i den tiden kunde vara både enkel och billig. Ett exempel därpå kan jag anföra så jag som första årsköpt 1901 kom till 134 vid Långbygd då såldes där en sorts små nätta rökpipor

i den så kallade fältbasen, en liten affär i
Tupanterslägret som hade ts mät gängse järnsten
håter som en militär kunde behöva, dessa pipor
själva piphuvudet bestod av en kort björkpinne
(Svarbad) på omkring en tum diameter och en
och en halvtum lång, med ett barrat hål i
mitterns längdriktning, samt nedtill på sidan
av detsamma var barrat ett mindre hål, vari
munstycket eller skaftet hade sin plats, detta
var tillverkad av svarvad björkpinne av en björk-
pennas grovlek, hela rökpipan kostade endast
10 öre. Vår Kapten K. E. Barquist som hade 2 dra
Ramp, rökade alltid en sådan pipa. Vi soldater
var väl inte förmun en vår Kapten, som var anställd
som en far av kompaniet, utan vi följde exemplet.
De andra flertalet rökade dessa billiga pipor, var
de tillverkades är ej bekant, men bra och goda att
röka utan var de i alla fall.

15

All råka pipa var inte allmänt bland ungdomen i 1890-1900 talets början. Eigarsten var skända då i landsbyggen. Under alla förhållande var inte räkning tillåten av ungdomarna för än efter Ransförmationen, vid 18 a 18 års ålder, men många begagnade ej Tobak eller sprit för än vid Bevaringsmötningen eller när första Bevaringsmötet gjordes. Jag vet mig inte ha sett någon kvinna som råkade i den tiden, eller begagnade Tobak i någon form mer än en enda nämligen, dottern på Stället der jag fönade i Rönnevid. Karolina Torstensson som då år 1899 var knappt 40 år, hade en unik råkpipe som bestod av en begagnad så kallad dricka tapp av trä i vars nedre del var fastsat en kork, på sidan var satt en (hyllspinn) pipec av Fälskhuske som (waren) mörken var uttagen denna tjänstgjorde som munstycke, varje morgon vid kaffe bakningen användes denna pipa

annars var den inte tillgänglig för allmänhetens
påsande, lika litet som han ej visade att han rökde
ofärdligt, men hennes syster visade mig vid en till-
fälle hennes prästeriska rökpipa. Piporna tändes
med den tidens mest gynnade tändstickor (svärdstickor)
svärdständer, som kunde tändas i så kallad
två (Två ännu) byxändan o tändstickand, när dessa
båda ändar så kallad ströks mot varandra, blev där
eld på tändstickan, som vidare överfördes till
tabaken i pipan, som den skulle användas för
detta ändamålet. I vardagslag bjöds i regel
ej någon rök på Trämålande som kom på
besök, det var endast vid högtider, Bjudningar
eller vid något särskilt förtäring tillfälle, samt
om söndagar, som långa piporna togs i bruk.
Om vinterkvällarna arbetades det i många hem
då gavs det inte tillfälle i hemmet att röka,
för hem, som det fanns en pipa för. För en för var en

Såserna så var det storartad, men när som
räkning i allmänhet ej var vardaglig, nöjde
man sig ofta med en så kallad vardagspipa
och en högtids eller söndagspipa som bjöds
på främmande personer.

- 16 Pipetobaken förvarades ofta i särskilda lådor
Bemerkade lådor, eller Chatull som den mer
sels kallades för, denna låda var ibland rik-
tigt sirligt, och smakfullt utpöjd, i regel
utpöjd i fyrkantig modell 6 à 8 tum hög
omkr 6 x 6 i fyrkant med en mindre låda
underst att förvara (svälssticker) svälssticker
som var allmän i bruk i den tiden, man redan
vid sekelskiftet höjde dessa tändsticker att
minska i affären och lämna rum för nyskrivna
sort. Denna Chatull hade sin plats på en
skåp, bord, eller någon annan torr plats, rik-
tobaken skulle alltid vara riktigt torr för att

16 Var a bra att röka, Tobakspung var ej nä-
gon vardaglig företeelse, då rökning ej förekom
under arbete, samt i flesta fall ej brukligt söka
dagarna i hellet, nästan hemberedning av
tobak förekom ej i dessa socknar. Färingtofta
Hallaröd, Kona Rånum, utan den Tobak som
användes i hemmen köptes hos Främmarsen
vanligt namn på Handlanden, Lotta så långt
jag minnes eller fr omkring 1885. Den Tobak som
var mest känd och mest använd var ju utan
genomgående Ystads. Ärligt och Galt, som
behöll sitt Ausseende som äkta prima vara ända
tills Tobaksmonopolet började ta hand om
tillverkningen. Hemtillverkningen går lång
re tillbaka i tiden på 1800 talet. Rökningen
av Tobakspipor för i tiden var ofta rätt
provisorisk, men många gånger rätt effektiva.
Tobak användes en grönre allmoges stor lin

16. Tråd, som drogs i genom, med någon klenare
slättråd, ibland användes rågstrån med en liten
vidhängande bit av översta delen av rågaxen
detta drogs i genom flera gånger tills pipan
blev ren, ibland användes flera strån.
17. Något särskilt tillvågagångs sätt vid snus
ning, var det ju ej utan enkelt och rakt på
sak, gällde det att ta en eller två prisar snus för
väsan så togs en nyppa snus och snusades drogs in
i näsan, inte utan man funderade på att vara lika
ekonomisk som en Lantör vid namn Hans Nilsson
i Frestad Rindögs socken detta hänta eller antalsades
år 1898. När han blev bjuten på snus av någon
kunde det hända att han tog en pris snus i var
nyppa, snusade upp den ena nyppan, vände sig
mot att ta upp sin egen dosa och lade den andra
nyppa snus i den för att ha en extra pris till
nästa gång. Snusning för väsa eller mun

Kunde ofta börja vid rätt unga år, för en
 eller annan händelse kunde i många fall vara
 upphov dertill, jag har ofta hört berättas att
 Ländvärk från första början varit orsak till att
 många ungdomar genom att till börja med lagt
 snus till Länderna, derigenom vänt sig vid att
 tugga snus. Samma förhållande var det då
 min gamle Morbror Nils Andersson i Långkull lärde
 sig att snusa i Västan, enligt vad han själv
 berättade var han inte mer än 8 år när han
 började att snusa, det gick så till att en gammal
 Träskanäkare var i Hans hem och gjorde Träskor
 min Morbror skulle då ha stigit eller ~~den~~ styver
 för varit par Träskor han turade och rökte, samt
 en pris snus, han tyckte detta var trevligt och
 lärde sig snusa avana, som han behåll i all
 sin till. När han antalade detta för mig var han
 83 år Han sade då att han var överlyggsam

Han var född
 1853

18

Allt galk åtminstone inte dag i förflutet av att de
begagnade snus för väsan, för ja har smusat sen
ja var 8 år gammal o lever ännu och mår bra
jag tin och med tog en arginell pato vid det tin
fallet der han kanner gänske och tar sig en
pris snus en den med kända baxan. Han dog 84
år gammal. Det var inte alls ovanligt att äldre
kvinnor begagnade snus till att snusa, en del
använde små nätta silverdaser med snus uti
samt näs satts luttivan luktvatten, eller parfym
som det numera heter, som dänktes ovan på smuset
för att den skulle få en behaglig lukt. Dessa par-
fymrade snus användes näst när man gick i
kyrkan eller vid gilles tillfällen. I kyrkan
tog både fruntimmer och herrar sig en pris
under predikan, för att friska upp minnet och
ej bli somniga eller darsiga. När predikan vara-
de länge vilket var ju inte alls ovanligt i gamla
tiden

18 I Hemmet förvarades snuset iverendels på flaskor, med en kark uti, det så kallade stora förlaget. Till det dagliga bruket användes ju snusdosa som i flesta fall var tillverkad av björkträ. Dessa dosor bar man på sig i väst eller byxficka. Ibland fanns även dosor tillverkade av ax eller körn, i många fall tillverkades dosarna av förbrukaren själva, ibland av någon gammal knekt eller torpare som hade detta som bisyssla för vintern. Jag innehar ännu min morfars gamla trädosor som han innehade den sistnämnda även han levde på 1890-talet.

19 Tuggtabak förvarades ofta som bollar i en trädosor eller också virade i något papper. Detta som iverendels rulltabaken deremot förvarades iverendels virad i papper eller en dosor där, vil behövde en viss tids, då och då så länge för sådant sådant krusen hets av med tändarna om

Sådana fäns annars brukades den nypas av
med fingrarna.

- 20 Alla sätt att njuta av tobak i en eller annan
form, var efter var och ens tycke och smak
var och en förbrukare tyckte att hans sätt
att bruka tobak var det bästa, och försvarar
sitt bruk som det bästa, att tuggning av tobak
och snus förekom mycket och förekommer ännu
bland arbetsklassen, har till stor del sin orsak
därin att röka under arbete ej var tillåtet
men om en pris snus eller en viss tobak togs under
arbetet det observerades ej så mycket, ingen tog
sig någon notis förutom att hela avloppet
blev märkt.

Någon social ställning eller åtskillnad vid
beaktandet av snus eller tobak, förekom
nog inte i äldre tid både hög och låg be-
aktade dessa njutningsmedel, enligt vad jag

20

Uti gamla militärer berättas, så till och med
vår högt anskådd Kung Carl XV skulle begagna
både tuggtobak och snus. Under de år jag tjena-
de vid 534 fanns många av Officerarna som
använde snus eller tobak. Jag minns under
en övning, vi en gång hade, under en paus, att
Generalmajor von Bräckschjelm då tog upp
sin snusdosa och med en liten sked som var
i dosan tog med denna snus och snusade i
näsan. Verkningsättet med snus var olika
meningar derom en del påstod att den som
snusade bevarade sin syn längre, en del
påstod att om de slutade upp med att snusa
sen de en gång börjat, så kom de att se
sämre. På den börjades inte för än i äldre
dagar med att snusa för att synen eller se-
skiktet skulle bli bättre.

21. Några tobaksodlingar i anmärkta sacker
göddes ej vare sig för eller efter skotskiftet
eller 1895-1905, utom vad jag anmärkt om Högsbergs
sacken.

24. Samt folkmedicin användes ofta snus i
en eller annan form. En läkning av sår,
minns jag en gång då jag var hos mina mor-
fär aldrar att jag rakade med en vass kniv
hugga ett djupt sår i pekfingeret på vänstra
handen, det blödde mycket starkt, men min
morfar tog några nypon snus och lade
bessa på en linneclapp och band denna om
fingeret, såret läktes och fingern blev bra
igen. Snus användes även till att lösa
huvudlöss, med, då användes en blandning
av snus och stekfläta att ingivda huvudet
med lätta gjordes en kvin om så kallad tärkla
huvudbuk bands om huvudet hårt och tät, om

- 24 Mergansen var i regel den generationens led, pro-
seduren upprepades med några dagars mellanrum
så trötta tes huvudet med gräns åpa, som var allting
bra, ibland stridtes snus i sandbotten för att
fördriva lappar med, likaså användes snus
och flata att döda bete hos kreatur med
snus och tran användes till att döda svin
lös med.
- 25 Någon särskild avsikt under Fjärde Världsk-
riget märktes inte direkt, då surrogat fanns
att tillgå, visserligen kunde de inte ersätta de
gamla hedersvärda snusarterna som exempel
Karlskannus snus som i första hand var den enda
sort som egentligen låg för väsan, och
Gunnlövs, och senare en sort General snus
dessa båda sorter speciellt för munnen eller
matsnus som den ofta kallades, men man
trötade sig med att när fristiden var

23- Över skulle de gamla ketservärda sarterna kam-
ma sin keders igen och kamma i den slumän-
na handeln.

24- En Tobaks surrogat att röka var nog Hårsbärs-
blad det som användes mest, man försökte
sig på andra Turkade blad också som exempel
jordgubbs och blad och morotfan, en del
försökte sig på svarta vinbärsblad, dessa
surrogat Turkades först för att sedan blandas
in i tobaken för att dryga ut den ut.
Men Hårsbärsbladen, rökades ofta enbart
och påstods smaka rätt bra.

25- Nu de olika talesätt om snus och Tobak
vill jag ur minnet leta fram ett och ett
annat, så här en ordstav: En flicka skulle
ha gästrat, att kyssa en kare som ej hade
snus i munnen, det var detsamma som att
kyssa en (späglätt) spådbarn i ändan.

Den som tuggade snus kallades ofta för
 snusmalare. Ett annat talesätt var detta att
 den som räker tabak han luktar som ett svin
 den som tuggar tabak han ser ut som ett svin
 o den som tuggar snus han är ett svin.
 Ordet buss (boss) som det egentligen uttalas för-
 kam i bland som öknamn (vederikamn) i Färing
 tåpta socken var en, som kallades alltid för Bassen
 för han gick alltid och tuggade på tobaksbuss
 Hans söner kallades sedan för Bossapungarna
 Här en snuspoem som jag hört av en små-
 länning vid namn Karl Johan Pettersson
 som vid det här laget om han lever, skulle
 vara omkring 80 år, jag hörde det för en 35-40 år
 sedan. Hången vis tar en pris, en muntra
 sinnet. Öka sinnet, deusa dessa skatter
 hyser, som din näsa prisa skall, tag en pris
 så nasus nysor, snus är gott i alla fall.

28

Lunds näsdukar tillverkades i flesta fall i hemmen, der de användes av färgst linnor, ibland köptes dessa näsdukar av kringgående gärd. Faris handlande, så kallade Främmanne, som var mycket vanliga omkring 1890 talet, både av judisk och svensk härkomst, Wästgötar väsjättar, eller Smaller som de ofta kallades.

Dessa näsdukar användes även till att binda om så kallade matpaket eller mat knyde som det hette och kallades då för matanäsduka.

29.

Några särskilda iuskränkningar i Tobaksbruket har under årens lopp ej följt rikts på Lunds byggen, utan tvärlin. Äkats då ungdomarna numera börjar röka i bland redan i skolåldern. För deremot rökade inte kvinnorna ynglingarna inte i många fall för än de utmärkte till Beröring.